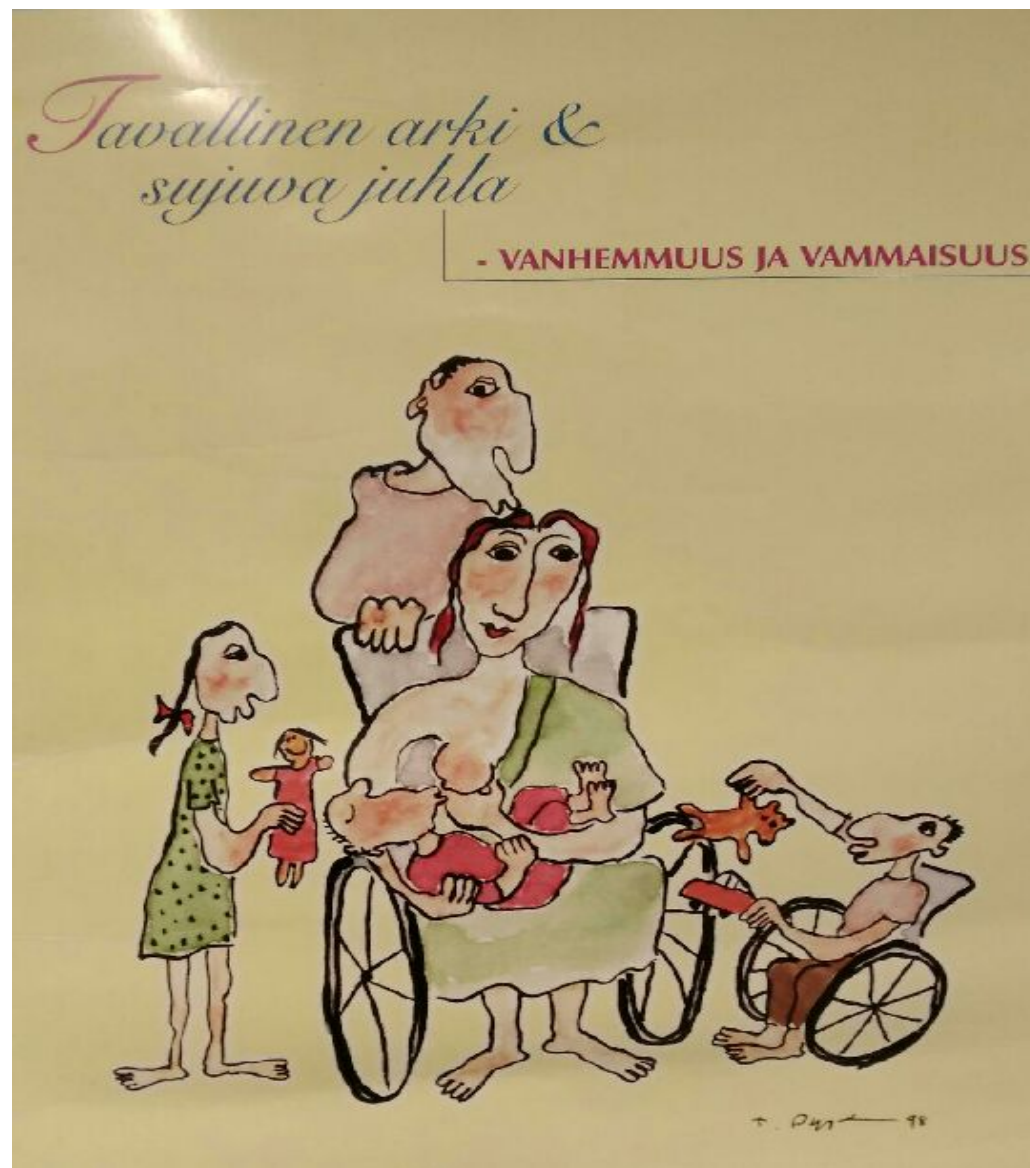

**Vammaisen
henkilö
adoption-
hakijana,
Valviran
adoptiokoulutus
26.1.2016**

**Elina
Akaan-Penttilä,
Lakimies,
Invalidiliitto ry**

Selvitysvaihe; Terveystila ja toimintakyky

Opas adoptio- ja neuvonnan antajille STM 2013:21

- Hakijan vammaisuus ei ole sinänsä adoption este.
- Hakijan vammaisuus ja sen mahdolliset **vaikutukset** hänen **kykyinsä** huolehtia lapsen hyvästä hoidosta ja kasvatuksesta ovat seikkoja, jotka on otettava huomioon **muiden olosuhteiden ohella** ja suhteutettava hakijan **kokonaistilanteen arviointiin**.
- Tässä arvioinnissa on hakijan terveystilasta esitetyn selvityksen lisäksi otettava huomioon ne palvelut ja tukitoimet, joilla voidaan kompensoida vammaisuuden aiheuttamaa toimintakyvyn alenemaa (esim. VPL (380/1987) mukaiset palvelut ja tukitoimet).”

Vammaiset joutuvat keskimääräistä useammin syrjivien käytäntöjen kohteeksi; Syrjintä ja yhdenvertaisuus?

**Välitön
syrjintä**

**Muodollinen
yhdenvertai
suus**

**Välillinen
syrjintä**

**Tosiasiallinen
yhdenvertaisuus**

Välittömän syrjinnän kieltö

- Välitön syrjintä = erilainen kohtelu kielletyllä syrjintäperusteella esim. vammaisuus, muu henkilöön liittyvä syy
- Esim. huono palvelu ei välitöntä syrjintää, jos perusteena ei kielletty syrjintäperuste
- Oikeuttamisperusteena myös laki ja hyväksyttävä tavoite sekä oikeasuhtaiset keinot
 - Esim. lapsen etu asetettu oikeuttamisperusteeksi ja hyväksyttäväksi tavoitteeksi, tässä kontekstissa kuitenkin huomioitava hakijoiden yhdenvertainen kohtelu

Miten henkilöitä, joilla on joku vamma määritellään vammaisuuden kautta...

- Uskomukset, historia, kulttuuriperinne sekä kulloinenkin yhteiskunnan kehitystaso, arvot, ennakkoluulot, tietämättömyys..
- Vaivaisten holhousasetus 1852
 - ”Vaivaisia ovat: Hourut ja mielettömät, ruumiiltaan vialliset, vanhastuneet, raajarikkoiset, jotka tarvitsevat muiden hoitoa ja holhousa eivätkä taida itse jonkinlaisella työllä hankkia mitään eläkkeeksensä...”
- Vammaispalvelulaki
 - ”Vammaisia ovat: Henkilöt, joilla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämäntoiminnoista.”
- Lääketieteellisestä mallista kohti sosiaalista määritelmää
 - Vamma on yksilön rajoitusten ja ympäristön välisestä suhteesta syntyvä tila.
- Ihmisoikeudellinen tila -> oikeudet, yhdenvertaisuus

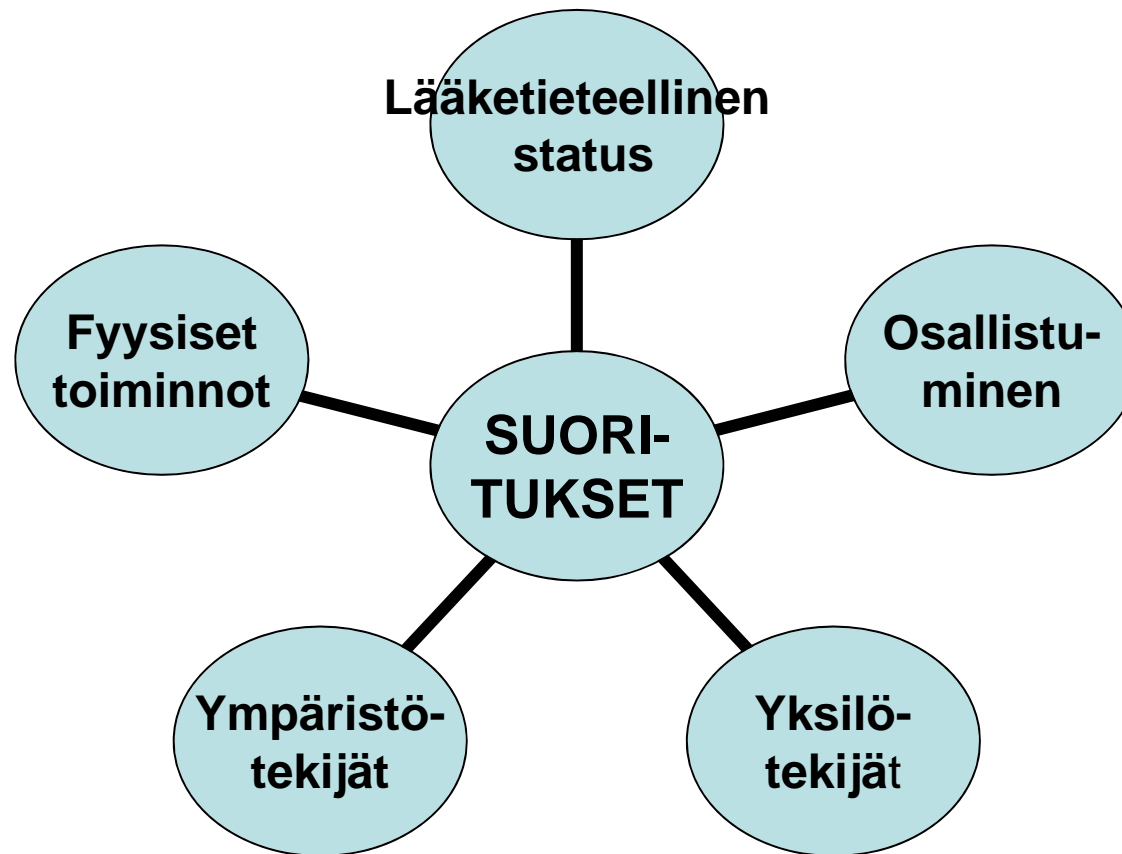

Vammaisuus vs. terveydentila

- Vammaisuutta ei tule nähdä yksinomaan terveydentilan arvioinnin näkökulmasta
- WHO:n käyttämän luokituksen mukaisesti vamma sinänsä eli elimistön vaurio ei sellaisenaan merkitse toimintakyvyn rajoitusta -> on suhteessa yksilön olosuhteisiin (ympäristö-, yhteisötekijät) ovat ratkaisevia
- Yleisessä keskustelussa kuva väestön jakautuminen vammaisiin ja vammattomiin -> Selkeää rajaa ei voida vetää
- Vammaisia ei tule nähdä yhtenäisenä ryhmänä
- Keskeistä on vamman laatu, miten voidaan kompensoida (yksilön toimintakyky ja –mahdollisuudet) -> tosiasialliset vaikutukset

ICF-luokituksen osa-alueiden vuorovaikutussuhteet, eli mitä voidaan arvioida...

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen 23 artikla

”Sopimuspuolet varmistavat vammaisten henkilöiden oikeudet ja vastuut, jotka liittyvät huoltoon ja holhoukseen, edunvalvontaan,

lasten adoptointiin tai vastaaviin järjestelmiin, sikäli kuin kansallinen lainsäädäntö tuntee nämä käsitteet; kaikissa tapauksissa **lapsen etu on asetettava etusijalle**. Sopimusosapuolet **antavat vammaisille henkilöille asianmukaista apua näiden lastenkasvatusvastuun kantamisessa.**”

Tavoitteena turvata vammaisen henkilön oikeus vanhemmuuteen (mukaan lukien adoptiokysymykset ja lisääntymisterveyden sekä oikeuden päättää lastensa lukumäärästä, eli perhesuunnittelusta)

Miksi tarvitaan erillistä vammaisten henkilöiden ihmisoikeussopimusta?

- Kansainvälinen yhteisö on todennut yksimielisesti, että vammaiset ovat heikommassa asemassa ja että vammaisten ihmisoikeudet eivät toteudu muiden ihmisoikeuskonventioiden kautta, niin on ollut tarve luoda tämä vammaissopimus (I KP-sopimus, II TSS-sopimus III mm. lasten ja naisten sekä vammaisten oikeuksien sopimukset)
- WHO:n ja maailmanpankin raportin mukaan 15 % ihmisistä toimintarajoitteisia
- YK:n vammaissopimus ei perusta uusia ihmisoikeuksia, mutta varmistaa sen, että ne kuuluvat kaikille yhdenvertaisesti
- YK:n vammaissopimus on juridinen väline, joka lisää sopimuksen hyväksyneen valtion sidonnaisuutta ja velvollisuutta vammaisten henkilöiden oikeuksien toteuttamiseksi
- YK:n vammaissopimus on poliittinen väline vammaisten oikeuksien edistämiseksi, esim. VAMPO:n ja vammaisjärjestöjen vaikuttamistoiminnan lähtökohtana (toolkit)

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ydinlähtökohtia

- **Inkluusio:** vammaisilla henkilöillä on oikeus mm. osallistua koulutukseen ja työelämään sekä muutenkin yhteiskunnan toimintoihin – esim. vammaisen lapsi käy omaa lähikouluun muiden tavoin
- **Syrjimättömyys:** syrjinnän kieltäminen on läpileikkaava periaate, jota tulkitaan jokaisen sopimuksen artiklan kanssa erikseen
- **Esteettömyys** on myös kokonaisvaltainen periaate, joka tulee ottaa huomioon vammaisen henkilön koko elämänkaaressa
 - Esteettömyysketjun luominen vammaisen henkilön kodin ja liikkumiseen tarkoitettujen kulkuneuvojen sekä toimintaympäristön välillä (koulu, oppilaitos, terveydenhuollon toimipaikka – välineet, työpaikka, harrastukset; myös informaation saavutettavuus)

Perusoikeudellinen turva

- Valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden ja yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. (PL 1 §)
- Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä ja ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan mm. terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. (PL 6 §)
- Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. (PL 6 §)
- Yksityiselämän suoja (PL 10 §)
- Oikeus sosiaaliturvaan (PL 19 §)

Hyvän hallinnon yleistavoitteet

- Toteuttaa ja edistää hyvää hallintoa sekä oikeusturvaa
- Perustuslain 21 sekä 22 §
- Lisäksi tarkoituksena on edistää hallinnon palvelujen laatua ja tuloksellisuutta
- Modernissa hallinnossa ei riitä, että hallinto toimii muodollisesti oikein, mikä varmistetaan jälkikäteisin oikeusturvakeinoin -> **laadullisesti hyvä palvelu, asianmukainen käsittely etukäteen, huomioida asiakkaiden erilaiset tarpeet ja käsiteltävien asioiden erot**
- Vuorovaikutteisuutta korostaa yksilön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien lisääntyminen
 - esim. PL, SHL, AsiakasL, AdoptioL, VPL, HallintoL,
- Julkisen vallan käytön on perustuttava lakiin (oikeusvaltio/lainalaisuusperiaate) ja lakisidonnaisuus (PL 2 §)

Hyvän hallinnon oikeusperusteet

- Viranomaisen kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti
- Käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin
 - Vrt. esim. tarkoitussidonnaisuusperiaatteen vastainen toiminta tilanteessa jossa adoptioneuvonta lakkautetaan ennen riittäviä yhdenmukaisia yksilöllisiä selvityksiä perustuen henkilön vammaisuuteen -> päätöksenteossa muutoin haetaan muita tarkoituksia, kuin mitä laki edellyttää (kielto käyttää harkintavaltaa väärin)
- Asiakkaan oikeus saada asiansa viranomaisen käsittelyyn
- Asian joutuisa käsittely ilman aiheetonta viivästystä, huomioitava mahdolliset asetetut määräajat
- Asianosaisen kuuleminen
- Kirjallinen hallintopäätös muutoksenhakuohjeineen

Yhdenvertaisuuslain mukainen yhdenvertaisuuden edistäminen

- Viranomaisen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi.
- Edistämistoimenpiteiden oltava viranomaisen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhteisia.
- Viranomaisella oltava suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.
(YVL 5 §)

Kohtuulliset mukautukset ja positiivinen erityiskohtelu yhdenvertaisuuden edistämiseksi yhdenvertaisuuslain perusteella

- Syrjinnän kieltö (välitön, välillinen, häirintäkieltö)
- Kohtuulliset mukautukset
- Positiivinen erityiskohtelu / Positiivinen syrjintä
- Yhdenvertaisuussuunnittelu
- Yhdenvertaisuuden edistämisvelvoite

Adoptionevannon keskeisimmät tehtävät vammaisten asiakkaiden kohdalla

- Lapsen edun valvominen
- Adoptiovanhemmille on tarjottava vahvistamisen jälkeen mahdollisuus siihen, että adoptiolapsen ja **–perheen erityisen avun ja tuen tarve selvitetään tarvittavassa laajuudessa ja ohjattava** tarvittaessa sosiaali-, terveys- ja muiden palveluiden piiriin, esim. vammaispalveluiden
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista soveltaminen
- Asiakas-/palvelusuunnitelman laatiminen

...jatkuu

- Vammaisuuden vaikutukset, kyky huolehtia hyvästä hoidosta ja huollosta
- Terveystilan selvitys (vakaa tilanne) + tarvittavat asiantuntijaselvitykset mahdollisuuteen turvata pysyvä perhesuhde, hyvinvointi, hoito ja kasvatus
- Palvelut joilla kompensoidaan vamman aiheuttamat toimintarajoitteet -> esim. vammaispalvelut (henkilökohtainen apu, kuljetuspalvelut, asunnon muutostyöt)
- Henkilökohtainen apu on tarkoitettu myös mahdollistamaan vaikeavammaista henkilöä toimimaan huollossaan tai hoivassaan olevan lapsen huoltajana ja toimimaan näissä päivittäistoiminnoissa (HE 166/2008 vp)

Esim. kasvatuskyky ja valmiudet adoptioon

- Väite; Adoptiolapsen erityisyydestä johtuva itsenäistyminen voi taustasta johtuen tapahtua normaalia hitaammin -> Hakijan vamma muodostaa merkittävän riskin pysyvälle perhesuhteelle, lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille
- Vastaväite; kyky kohdata vaikeuksia, pettymyksiä, ulkopuolisia kommentteja ja kyky hakea ratkaisua ja apua näihin
- Vastaväite; Vammainen henkilö voi päinvastoin omista lähtökohdistaan käsin ymmärtää paremmin eri asemassa olemisen, joka vähentää riskiä erityisasemaan joutumisesta
- Vastaväite; Vammaisten henkilöiden voidaan arvioida olevan jopa vahvempia käsittelemään erilaisia pettymyksiä ja haasteita arkielämässä -> voimavaroja on jouduttu arvioimaan jo aiemmin ennen hakemushetkeä

Kiitos!

